

Piotr Krzysztof Marszałek

Spółeczeństwo a władza : ustrój, prawo, idee : sprawozdanie z XXII Zjazdu Historyków Państwa i Prawa

---

Studia Lubuskie : prace Instytutu Prawa i Administracji Państwowej Wyższej
Szkoły Zawodowej w Sulechowie 4, 267-273

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

PIOTR KRZYSZTOF MARSZAŁEK

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sulechowie

Spółeczeństwo a władza. Ustrój, prawo, idee. Sprawozdanie z XXII Zjazdu Historyków Państwa i Prawa

W dniach 18-21 września 2008 r. odbył się w Kliczkowie na Dolnym Śląsku ogólnopolski XXII Zjazd Historyków Państwa i Prawa zorganizowany, tym razem, przez Instytut Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego. Mottem tegorocznego Zjazdu było *Spółeczeństwo a władza. Ustrój, prawo, idee*. Obrady Zjazdu rozpoczęły się 19 września 2008 r. o godzinie 9.00 w Sali Dworskiej kliczkowskiego Zamku. Otworzył je dyrektor Instytutu Historii Państwa i Prawa UWr prof. dr hab. Marian J. Ptak przypominając m. in. kolegów – historyków prawa, którzy odeszli w ciągu ostatnich dwóch lat. Następnie głos zabrał dziekan Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii UWr prof. dr hab. Włodzimierz Gromski, który powitał przybyłych w imieniu własnym i rektora Uniwersytetu. Następnie przewodnictwo obrad objął profesor dr hab. Stanisław Grodziski z Uniwersytetu Jagiellońskiego, nestor historyków państwa i prawa.

Przemiany ustrojowe, a także społeczne i ekonomiczne dokonujące się w naszym kraju po 1989 roku skłaniają do refleksji nad kształtowaniem się relacji pomiędzy społeczeństwem a władzą, a także nowymi kontekstami tych relacji. Celem konferencji było uchwycenie różnorodnych aspektów tego problemu i ukazanie jego kształtowania w różnych epokach historycznych.

Występujący podczas sesji plenarnej prof. Wacław Uruszczak (UJ) skoncentrował się na omówieniu zasad ustrojowych dawnej Polski. Z kolei ks. prof. Florian Lempa (UwB) zaprezentował problematykę odrębności charakteru instytucji kościelnych wygłaszając referat o unitarnym charakterze władzy Kościoła. Zabierający po nim głos prof. Marian Ptak (UWr) podzielił się uwagami na temat cech społeczeństwa stanowego w ustroju politycznym Śląska. Prof. Ryszard M. Małajny (UŚ) przedstawił niezwykle interesujące wątki związane z angielską doktryną rozdziału władzy kształtujące się w XVII wieku. Następnie prof. Marek Maciejewski (UWr) zaprezentował interesujące tezy poruszając problematykę dziejów koncepcji umowy społecznej w okresie od XVII do XX wieku. Na zakończenie prof. Maria Zmierzak (UAM) skupiła uwagę obecnych wątkami sporu o pojęcie narodu w Polsce po 1989 r. Przedstawione referaty wywołały niezwykle ożywioną dyskusję, w czasie której niejednokrotnie podkreślano, że nowsze badania każą weryfikować dotychczasowe utarte poglądy.

Po przerwie, w godzinach popołudniowych, rozpoczęły się w przepięknych salach zamkowych obrady w sekcjach. Sekcja starożytność i średniowiecze obradowała w Sali Dworskiej. Jako pierwszy referat wygłosił dr hab. Tomasz Giaro (UW) omawiając rolę prawa w życiu społecznym Rzymu starożytnego. Dr Lena Fijałkowska (UŁ) wskazała na relacje między władzą publiczną a prawem prywatnym na tle wpływu władzy hetyckiej na przemiany w prawie prywatnym w północnej Syrii w epoce późnego brązu. Dr Renata Świrgoń-Skok (URz) skupiła się w swoim referacie na kwestii przywilejów prywatnoprawnych w państwie rzymskim. Z kolei dr Rafał Wojciechowski (UWr) podjął problematykę doktrynalnego wyodrębnienia arbitrażu według prawa i według zasad słuszności w XIII wieku.

W drugim dniu obrad dr hab. Krzysztof Amielańczyk (UMCS) omówił znaczenie opinii publicznej dla przebiegu rzymskiego procesu karnego. Dokonał tego na marginesie mów obrończych Cyncerona w sprawach o zabójstwa. Ks. dr Piotr Sadowski (UO) przedstawił ideały społeczne szkoły prawa w Bejrucie w okresie III-VI wieku n.e. Dr Krzysztof Szczygielski (UwB) zaprezentował znaczenie pojęcia *munera publica* w prawie rzymskim. O społeczeństwie i administracji w późnorzymskich prowincjach na Półwyspie Bałkańskim za Justyniana Wielkiego mówił dr Jacek Wiewiorowski (UAM). Dr Łukasz Marzec (UJ) zaprezentował referat mówiący o prawie rzymskim a kultura prawna dawnej Europy w świetle poglądów Arthura Ducka. Natomiast dr Marian Małecki (UJ) przedstawił kilka uwag odnoszących się do postępowania dowodowego w procesie Zakonu Templariuszy w 700 lat po jego przebiegu. Dr Jakub Sko miał (UŁ) poruszył kwestię kronikarskiej legitymizacji władzy monarszej

w polskim średniowieczu. Na zakończenie mgr Piotr Kołodko (UwB) przedstawił referat o ustawodawstwie rzymskim dotyczącym *crimen ambitus* w okresie republiki rzymskiej.

Sekcja II pracująca w niezwykle pięknej Sali Teatralnej zajmowała się dziejami nowożytnymi do końca XIX wieku. Prof. dr hab. Janusz Byliński (UWr) i prof. dr hab. Włodzimierz Kaczorowski (UO) przybliżyli problematykę konfederacji wojskowych w Polsce do XVII wieku. Dr Wojciech Organiściak (UŚ) przedstawił stosunki między organami władzy Rzeczypospolitej szlacheckiej w pracach Wincentego Skrzetuskiego. O prawie do karania w umowie społecznej z przełomu XVII i XVIII wieku mówił dr Tomasz Adamczyk (UŚ). Referat poświęcony krytyce staropolskiej procedury legislacyjnej oraz postulatów jej zmiany zaprezentowała dr Izabela Lewandowska-Malec (UJ). O współdziałaniu króla i stanów w tworzeniu prawa w czasach Stefana Batorego przybliżyła mgr Anna Karabowicz (UJ). Natomiast mgr Maciej Miłkuła (UJ) omówił prawodawstwo dla królewskich miast Korony w okresie od XIV do XVI wieku, akcentując kompetencje króla, sejmu i rad miejskich w tym zakresie. Mgr Magdalena Podgórska (UŁ) w swoim interesującym referacie zwróciła uwagę na sankcje za naruszenie prawa granicznego w prawie szlacheckim w okresie do 1523 r. Na zakończenie mgr Piotr Michalik (UJ) omówił kształtowanie się rządu przedstawicielskiego w brytyjskiej kolonii Maryland w XVII stuleciu.

W kolejnym dniu uczestnicy sekcji II kontynuowali omawianie podjętych wcześniej kwestii. Prof. dr hab. Tomasz Kruszewski (UWr) przedstawił problematykę wykonywania uchwał Sejmu Prowincjonalnego na Śląsku w latach 1825-1845. Następnie prof. dr hab. Dariusz Szpoper (UG) zaprezentował zwyczaje związane z zajazdami na Litwie, a dr Iwona Wierzchowiecka (USz) w przygotowanym referacie przybliżyła wpływ kultury prawnej na realizację funkcji adaptacyjnej państwa doby Oświecenia na przykładzie Turcji osmańskiej, Francji i Wielkiej Brytanii. Natomiast dr Paweł Cichoń (UJ) przedstawił dzieje Dyrekcji Policji Wolnego Miasta Krakowa w świetle dotychczasowych badań. Dr Ewa Kozerska (UO) omówiła problematykę jednostki a państwa w poglądach Alexisa de Tocqueville'a. Z kolei dr Maciej Rakowski zajął się tokańskim prawem wyborczym w latach Risorgimento. Po przerwie referenci skupili się na różnych aspektach prawnych z obszaru ziem polskich w XIX wieku. Dr Władysław Pęksa (UJ) przedstawił problematykę ustawodawstwa i systemu prawnego w Wolnym Mieście Krakowie w latach 1815-1846. O ubezpieczeniach majątkowych jako przedmiot działalności administracji Królestwa Polskiego w latach 1816-1915 mówił dr Grzegorz Smyk (UMCS). Referat o listach zastawnych w działalności Towarzystw Kredytowych Miej-

skich w Królestwie Polskim na przykładzie Towarzystwa Kredytowego miasta Lublina przedstawiła dr Anna Fermus (UMCS). Natomiast o zapobiegliwości testatora w stosunku do najbliższych w staropolskich testamentach szlacheckich mówiła mgr Anna Marciniak (UŁ). Mgr Zbigniew Filipiak (UMK) przybliżył problematykę petycji i skarg Żydów w sprawach dotyczących ograniczania ich praw politycznych i cywilnych oraz ich rozpatrywania przez władze Księstwa Warszawskiego. Na zakończenie mgr Dorota Wiśniewska (UŁ) zaprezentowała referat dotyczący praktyki a regulacji ustawowej umownych stosunków majątkowych między małżonkami w Królestwie Polskim w świetle łódzkich aktów notarialnych z lat 1841-1875.

Po przerwie dr hab. Andrzej Dziadzio mówił o ochronie prawnej kościoła i religii katolickiej w świetle konfiskaty prasy galicyjskiej na przełomie XIX i XX wieku. Prof. dr hab. Lech Dubiel i dr Marcin Niemczyk zaprezentowali referat podejmujący kwestię udziału inteligencji polskiej w procesach rewolucyjnych przełomu XIX i XX wieku. Natomiast dr Mirosław Sadowski (UWr) skupił się na problemie godności człowieka i dobru wspólnym w nauczaniu papieża Leona XIII. Z kolei dr Przemysław Dąbrowski (UG) przybliżył program i struktury polskiego ruchu narodowego na ziemiach byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego przed 1915 rokiem. Na zakończenie mgr Justyna Bieda (UŁ) omówiła kwestie świadków testamentów sporządzanych w Kancelarii notariusza Jana Cichockiego w Zgierzu.

Uczestnicy sekcji III, podejmujący tematykę Zjazdu w latach 1901-1945, obradowali w kameralnej Sali Myśliwskiej. Prof. dr hab. Tadeusz Maciejewski (UG) podejmujący problematykę konstytucji wolnych miast Europy w okresie międzywojennym, zwrócił uwagę, że zarówno nauka niemiecka jak i włoska, którym ta kwestie są bliższe, w ogóle nie podejmują ich w swoich badaniach. O funkcjach Sejmu Śląskiego w latach 1922-1939 mówił prof. dr hab. Józef Ciągwa. Dr hab. Andrzej Wrzyszc (UMCS) zaprezentował w swoim referacie problematykę segregacji narodowościowej i rasowej ludności w systemie prawa i sądownictwa niemieckiego Generalnego Gubernatorstwa w latach 1939-1945. Natomiast dr Leszek Kania z Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie przybliżył genezę i dzieje Nadzwyczajnej Rządowej Komisji Śledczej do zbadania pogromu lwowskiego w styczniu 1919 r., a dr Piotr Krzysztof Marszałek, z tej samej uczelni, przedstawił kwestię stosunku społeczeństwa wobec stosowania stanów szczególnych na tle doświadczeń II Rzeczypospolitej. Podobną problematykę przedstawił w swoim referacie mgr Michał Szpajer (UG) mówiąc o stanach wyjątkowych w polskich regulacjach prawnych dwudziestolecia międzywojennego. Niezwykle interesujący problem, nieco odbiegający od

głównego nurtu rozważań sekcji przedstawiła dr Marta Baranowska (UMK) w referacie zatytułowanym *Jedyny, nadczołowiek – człowiek zbuntowany*. W dalszej części mgr Adam Kulesza (UŁ) mówił o prawnych aspektach grabieży okupacyjnej w Łodzi w latach 1915-1918, a mgr Marek Stus (UJ) o dziejach reformy prawa małżeńskiego majątkowego w Europie z XX wieku.

Drugiego dnia obrad uczestnicy sekcji III koncentrowali się na problematyce ziem polskich i państwa polskiego. Dr hab. Józef Koredczuk (UWr) omówił pojęcie społeczeństwa w kodeksie karnym z 1932 r., a dr Andrzej Pasek z tej samej uczelni przybliżył problematykę zbrodni stanu w tym samym kodeksie. Natomiast dr Izabela Nakielska (UG) przedstawiła referat mówiący o nabytcu i utracie obywatelstwa w II Rzeczypospolitej. O Związku Adwokatów Polskich w latach 1911-1939 i jego roli w dziejach adwokatury polskiej okresu II Rzeczypospolitej mówił dr Adam Redzik (UKSW). Natomiast o idei państwa w nauczaniu polskich biskupów kościoła rzymsko-katolickiego od początku XX wieku do odzyskania niepodległości niezwykle interesująco mówił ks. dr Piotr Steczkowski (URz). Po przerwie mgr Renata Wiaderna-Kuśnierz (UMCS) przedstawiła w swoim referacie problematykę wyborów rektora na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie w 1933 r. w świetle nowej ustawy o szkołach akademickich. Strukturę administracji robót publicznych w województwie wileńskim w latach 1920-1939 zaprezentował w swoim referacie mgr Michał Gałędek (UG). Mgr Karol Kuźmicz przybliżył wszystkim Immanuela Kanta jako inspiratora polskiej filozofii prawa w okresie 1918-1950. Na zakończenie mgr Mikołaj Tarkowski (UG) mówił o nauczaniu prawa na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. W drugiej części dnia dr hab. Maciej Marszał (UWr) przybliżył problematykę polskiej myśli politycznej wobec totalnego państwa Benito Mussoliniego. O prawnych aspektach konfliktów politycznych w łonie wychodźstwa polskiego podczas II wojny światowej mówił dr Marcin Kwiecień (UJ). Dr Tomasz Scheffler (UWr) przybliżył problematykę społeczeństwa i władzy w poglądach Carla Goerdelera. Natomiast dr Anna Citkowska-Kimla (UJ) przybliżyła wszystkim trzy sposoby walki z tyraniami prezentując poglądy Ernsta Jünger. O sowieckim ustawodawstwie wobec kułaków mówił dr Robert Kuśnierz (IPN w Krakowie), natomiast dr Mariusz Mohyluk (UwB) przedstawił problematykę radzieckiego prawa konstytucyjnego w piśmiennictwie prawniczym II Rzeczypospolitej.

Podjęmująca problematykę państwa i prawa po 1945 r. sekcja IV obradowała w salach Centrum Biznesowego. Na wstępie prof. dr hab. Piotr Mejer (UWM) omówił realizację zasad wolności i zrzeszania się oraz apolityczności w działalności polskich organów policyjnych w latach 1918-2002. Następnie

prof. dr hab. Andrzej Witkowski (WSPiA w Rzeszowie) w przedstawionym referacie mówił o przyczynach i okolicznościach powołania w 1947 r. pełnomocników rządowych do spraw podatku gruntowego. Z kolei dr hab. Jerzy W. Ochmański (UAM) poruszył niezwykle aktualny problem ograniczania suwerenności współczesnego państwa. Dr Stanisław Rogowski (UWr) mówił o samorządzie terytorialnym jako jednej z głównych płaszczyzn tworzenia się społeczeństwa obywatelskiego w Polsce w latach 1989-1990. Dr Andrzej Szymański z (UO) poruszył w swoim referacie kwestię dyskryminacyjnych działań władz PRL wobec personelu zakonnego służby zdrowia i instytucji opiekuńczych. Z kolei dr Przemysław Krzywoszyński (UAM) mówił o źródłach i inspiracjach referendum ogólnokrajowego w Polsce. Referat mgra Michała Urbańczyka (UAM) poświęcony został ewolucji amerykańskiej doktryny wolności słowa na przykładzie orzecznictwa Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych Ameryki, a mgra Arkadiusza Monkiewicza (UG) radom narodowym jako organom kontroli społecznej w pierwszych latach Polski Ludowej.

W drugim dniu obrad dr Ireneusz Grat (UwB) omówił problem dyskusji nad sądami ludowymi w pierwszych latach Polski Ludowej, a dr Anna Machnikowska (UG) podjęła temat o prawie własności jako elemencie polityki społecznej w Polsce Ludowej. O wpływie „polskiego Października ‘56” na organizację i funkcjonowanie Sądu Najwyższego mówił dr Arkadiusz Breza (UMCS). Natomiast dr Marek Tokarczuk (USz) skupił uwagę na obronie interesu publicznego w postępowaniu niespornym w powojennej Polsce do 1965 r., a dr Wojciech Sławiński (KUL) podjął temat rewindykacji majątku poewangelickiego przez Kościół Ewangelicko-Augsburski na Dolnym Śląsku. Po przerwie dr Piotr Kimla (UJ) mówił o psychologicznych pobudkach ludzi władzy na kanwie idei Bertranda de Jouvenela. Następnie dr Radosław Antonów (UWr) poświęcił swój referat aktualnemu problemowi terroryzmu w kontekście społeczeństwa i władzy. Z kolei dr Katarzyna Maćkowska (KUL) omówiła temat amerykańskiego federalizmu kooperatywnego. Na zakończenie mgr Michał Nowakowski (UJ) podjął kwestię administracyjnego sadownictwa ubezpieczeń społecznych w Polsce Ludowej.

Na zakończenie obrad, podczas sesji plenarnej, przewodniczący poszczególnych sekcji dokonali podsumowania prezentowanych referatów, akcentując ich różnorodność i wysoki poziom. Podkreślono, że każde posiedzenie kończyło się niezwykle interesującymi i inspirującymi dyskusjami, w której uczestniczyli również badacze nie wygłaszający referatów. W wystąpieniu zamykającym Zjazd prof. dr hab. Stanisław Grodziski podziękował organizatorom za zorganizowanie Zjazdu w murach zamku szczycącego się wieloletnią tradycją oraz

za niezwykle sprawne obrady. Obecni podziękowali Instytutowi Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego, a w szczególności prof. dr hab. Marianowi J. Ptakowi owacjami na stojąco. Poinformowano, że kolejny Zjazd za dwa lata zorganizuje w Warszawie Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Wieczorem w ogrodach zamkowych odbyły się biesiada i pokaz turnieju rycerskiego, a prof. Ptak oddał na cześć zgromadzonych głośny salut z zamkowej hakownicy.

W Zjeździe uczestniczyło 20 placówek badawczych z całego kraju w tym 16 uczelni akademickich oraz ponad 160 naukowców. Po raz pierwszy w blisko 50 letniej historii Zjazdów uczestniczyli w nim przedstawiciele Państwowych Wyższych Szkół Zawodowych, w tym dwóch przedstawicieli Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie, co zostało odnotowane przez organizatorów. Podczas Zjazdu zaprezentowano 6 referatów podczas sesji plenarnej oraz 82 referaty w czasie obrad sekcyjnych przygotowanych przez 21 profesorów, 46 doktorów i 19 magistrów.

Autorzy referatów podzielili się swoimi wynikami badań i przemyśleniami nad rozwojem i ewolucją doktryn dotyczących prawa, organizacji państwowej, udziału społeczeństwa i różnych jego grup w sprawowaniu władzy, wpływu poglądów myślicieli na kształtowanie się instytucjonalne władzy. Ogromna różnorodność tematyczna prezentowanych referatów dowiodła, że podstawowy problem Zjazdu stanowi istotny przedmiot badań w wielu ośrodkach.